Sakız ve Bazı Yerli Koyun Irkları Arasında Yapılan Melezleme Denemeleri

Araş. Gör. Dr. Necmettin ÜNAL
Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Zootekni Anabilim Dalı, Ankara

Bu derlemede, süt ve döl verimi yüksek yeni tipler elde etmek amacıyla Sakız ile Akkaraman, Morkaraman, Dağlıç, İvesi, Kıvırcık ve Karayaka ırkları arasında yapılan melezleme denemeleriyle elde edilen bazı bulgular ele alınmıştır.

1. Halk elinde Sakız koyunları (Çeşme).

Koyun yetiştiriciliğinde önceleri yapağı verimi ve kalitesi çok önem taşırken, son yıllarda et verimi en önemli verim özelliği olmuştur. Bu nedenle koyun yetiştiriciliğinde esas gaye fazla miktarda ve kalitesi yüksek kuzu eti üretmektir. Bunun için iki, üç ve daha fazla ırka dayalı kullanma melezlemeleri yapılmaktadır. Kullanma melezlemesinde baba hattı olarak kullanılan genotipte besi performansı, et tutma ve dölleme kabiliyeti, ana hattı olarak kullanılan genotipte ise döl verimi, süt verimi ve bütün yıl kuzulama özelliği yüksek olmalıdır. Bu nedenle döl ve süt verimi yüksek ana hattı elde etme çalışmaları yapılmaktadır. Türkiye'de bu amaçla kullanılan ırklardan biri de Sakız'dır (2).

Sakız ırkı adını Ege Denizi'ndeki Sakız adasından almıştır. Çeşme koyunu olarak da bilinir. En çok İzmir ilinde özellikle Çeşme ilçesinde yetiştirilir. Antalya'dan İstanbul'a

This PDF was created using the Sonic PDF Creator.
To remove this watermark, please license this product at www.investintech.com

kadar kıyı kesiminde de yer yer yetiştirilir. Sayısı fazla değildir (2).

Sakız koyununun yetiştirildiği bölgelerde ılıman iklim hakimdir ve genellikle bağ-bahçe ziraatı yapılır. Sakız koyunu senelerce çevrenin etkisi altında bu bölgenin şartlarına adapte olmuştur. Genellikle üç-beş başlık küçük gruplar halinde yetiştirilir. Bağ ve bahçe aralarında otlatılır (7).

Döl verimi düşük bazı yerli koyun ırkları ile Sakız arasında yapılan melezleme denemelerinin amaçlarında n biri döl verimi yüksek yeni tipler elde etmek ve bunlardan kuzu eti üretiminde ana hattı olarak yararlanmaktır.

Sakız koyunu Türkiye'ye ilk defa Sakız adasından getirilmiştir. İlk getirilen koyunların, Çeşme'de eskiden beri yetiştirilmekte olan Kamakuyruk'larla birleştirildiği, zaman zaman Sakız adasından koyunların getirilmesine devam edildiği, ancak ithalatın muntazam devam etmediği, Çeşme'deki melez koyunların kendi içinde yetiştirildiği, böylece Sakız adasındaki koyunlardan biraz farklı olan ve o bölgeye mahsus bir Sakız koyunu tipi geliştirildiği bildirilmektedir. Çeşme koyunlarında, Sakız adasındaki koyunlardan farklı olarak boyun kısmı yapağı ile örtülü olup kuyruk dibinde bir miktar yağ toplanmıştır (17).

Sakız koyunlarında vücut beyaz renkli kaba-karışık yapağı ile örtülüdür. Ağız ve gözler etrafında, kulaklar ve ayaklarda siyah lekeler görülür. Erkeklerde kuvvetli spiral boynuzlar bulunur, dişiler boynuzsuzdur. Vücut dardır. Sakız koyunları diğer yerli koyunlara göre daha iri vücut yapısına sahiptir (2, 7). Cidago yüksekliği 70-72 cm, göğüs derinliği 31-32 cm, vücut uzunluğu 70-72 cm ve göğüs çevresi 87-88 cm düzeylerinde bildirilmektedir (7, 17).

Sakız ırkı döl ve süt veriminin yüksek olması ile tanınır. Bir doğuma kuzu sayısı 1.50 — 2.27 (1, 7, 11, 17, 18), laktasyon süt verimi 85.86 — 168.32 kg (1, 7, 17, 18) ve laktasyon süresi 85 — 180 gün (1, 7, 17, 18) düzeylerinde bildirilmektedir. Koyunlarda kırkım sonrası canlı ağırlık 40.3 — 53.7 kg (7, 11, 13, 17), koç katımı öncesi canlı ağırlık 47.9 — 56.2 kg (11, 13), kuzularda doğum ağırlığı 3.6 — 3.8 kg (1, 13, 17), 3. ay canlı ağırlığı 21.3 — 24.1 kg (1, 17), 90. gün yaşama gücü %94 (1) ve dişi kuzularda 120. gün yaşama gücü %83 dür (17). Koyunlarda kirli yapağı verimi 1.49 — 1.95 kg (7,11, 12, 17), elyaf çapı 28.10 — 33.40 µm (7, 11, 13, 17), lüle uzunluğu 9.00 — 13.54 cm (7, 11, 13, 17) ve elyaf uzunluğu 9,56 — 12,23 cm (7, 17) düzeylerindedir.

2. Akkaraman ve Sakız x Akkaraman F1 (ortadaki) kuzular (Sivas-Ulaş Tarım İşletmesi).

Sakız ile melezlemenin döl verimine etkisi

Döl verimi düşük bazı yerli koyun ırkları ile Sakız arasında yapılan melezleme denemelerinin amaçlarından biri döl verimi yüksek yeni tipler elde etmek ve bunlardan kuzu eti üretiminde ana hattı olarak yararlanmaktır. Orta Anadolu şartlarına uygun ve kullanma melezlemesi için ana hattı elde etmek amacıyla Sakız x Akkaraman melezleme denemeleri 1995 yılında başlatılmıştır (3, 19). Çalışmalar, halen Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü'nde devam ettirilmekte olup Sakız x Akkaraman G1 koyunların verim düzeyinin belirlenmesi aşamasındadır. 1997 — 2000 yılları arasında genel olarak bir doğuma kuzu sayısı Akkaraman x Akkaraman grubunda 1.27, Sakız ve Sakız x Akkaraman F1 koçlarla çiftleştirilen Sakız x Akkaraman F1 koyunlarda ise 1.36 olmuştur. F1 düzeyinde görülen bu artışın, G1 düzeyinde daha da yükselmesi beklenmektedir (4).

Sakız ve Dağlıç melezlemesiyle elde edilen Sakız x Dağlıç F1 koyunlarda da döl

This PDF was created using the Sonic PDF Creator.
To remove this watermark, please license this product at www.investintech.com

veriminin arttığı bildirilmektedir. Bir doğuma kuzu sayısı, Dağlıç koyunlarda 1.03 iken, Ile de France, Merinos ve Malya koçlarıyla birleştirilen Sakız x Dağlıç F1 koyunlarında sırasıyla 1.35, 1.31 ve 1.30 (genel ortalama 1.32) olmuştur. Böylece Dağlıç ırkında düşük olan döl verimi, Sakız x Dağlıç F1 koyunlarda arttığı belirtilmiştir (14).

Sakız ve İvesi melezlemesiyle elde edilen Sakız x İvesi F1 genotipinde, 2 ve 3 yaşlı koyunlarda bir doğuma kuzu sayısı 1.47 ve 1.48; aynı yaştaki İvesilerde ise 1.28 ve 1.15 olarak bulunmuştur. Böylece melezlerde döl veriminin saflara göre yükseldiği belirtilmektedir (15).

Sakız ve Karayaka ırkları arasında da melezleme denemeleri yapılmıştır. Bir doğuma kuzu sayısı Karayaka koyunlarda 1.02 iken, Sakız koçlarla birleştirilen Sakız x Karayaka F1 ve Sakız x Karayaka G1 koyunlarda 1.30 ve 1.60 düzeylerine yükselmiştir (9, 10). Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü'nde yetiştirilen Karayaka ve Sakız x Karayaka G1 koyunlarda 1997 — 2000 yılları arasında genel olarak bir doğuma kuzu sayısı 1.10 ve 1.40 olarak elde edilmiştir (5).

Kuzu eti üretiminde kullanmak amacıyla Sakız x Kıvırcık melezlemesi de yapılmıştır. Sakız koçlarla birleştirilen Kıvırcık koyunlarda bir doğuma kuzu sayısı 1.43, Alman Siyah Başlı koçlarla birleştirilen Sakız x Kıvırcık F1 koyunlarda ise 1.32 olmuştur. F1 melezlerinde kuzu verimi düzeyinin beklenenin altında olduğu, bunun nedeni de koyunların tohumlamada ilk defa kullanılıyor olmasından kaynaklanabileceği bildirilmiştir (6).

Sakız ile melezlemenin kuzularda büyüme ve yaşama gücüne etkisi

Sakız x Akkaraman F1 kuzularda büyümenin çeşitli dönemlerindeki canlı ağırlıkların, Akkaraman kuzulara göre biraz düşük veya benzer olduğu; ancak melezlerde kuyruk haccı önemli düzeyde azaldığı için, Akkaraman kuzuların sahip olduğu ağırlık avantajının kaybolduğu belirtilmektedir (3, 19). Doğum, sütten kesim (90. gün) ve 6. ay canlı ağırlıklar Akkaraman ve Sakız x Akkaraman F1 kuzularda Ulaş Tarım İşletmesi şartlarında sırasıyla 4.83 ve 4.72 kg, 24.17 ve 23.44 kg; 35.91 ve 33.95 kg; A. Ü. Veteriner Fakültesi Eğitim Uygulama ve Araştırma Çiftliği şartlarında ise aynı değerler sı-

3. Sakız x Akkaraman F1 dişi toklu (A.Ü. Vet. Fak. Eğt. Araş. ve Uyg. Çiftliği).

Sakız ile melezlemenin süt verimine etkisi

Sakız ırkı ile yapılan melezleme denemelerinde diğer bir amaç da süt veriminin artırılmasıdır. İki yaşlı Sakız x Akkaraman F1 koyunların süt verimi (67.83 kg), aynı yaşlı Akkaraman koyunlardan (50,52 kg) 17.31 kg daha fazla bulunmuştur (20). İki yaşlı İvesi ve Sakız x İvesi F1 koyunlarda süt verimi 97.0 ve 120.6 kg, 3 yaşlılarda 99.2 ve 127.8 kg; 4 yaşlılarda 86.9 ve 126.8 kg bulunmuş ve F1'lerde İvesi'ye göre süt veriminde %20-25 düzeyinde artışın olabileceği bildirilmiştir (19). Sakız x Karayaka melezlerinde de süt verimi Karayaka ırkına göre artmıştır. Karayaka koyunlarında süt verimi 49,7 kg iken, Sakız x Karayaka F1 koyunlarda 78.8 ve 81.30 kg, Sakız x Karayaka G1 koyunlarda 92.7 kg bulunmuştur (15, 16). Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü şartlarında yetiştirilen 2 yaşlı Sakız x Karayaka G1 koyunlarda süt verimi düşük bulunmuştur (26.97 kg). Bunun nedeni koyunların Lalahan şartlarına henüz uyum sürecinde olmasına ve iklim şartlarının bu koyunun yetiştirildiği bölgenin şartlarından farklı olmasına bağlanabileceği bildirilmektedir (20).

This PDF was created using the Sonic PDF Creator.
To remove this watermark, please license this product at www.investintech.com

4. Sakız x Karayaka G1 koyun ve üçüz kuzuları (Amasya - Gökhöyük Tarım İşletmesi).

rasıyla 4.56 ve 4.45 kg, 26.11 ve 26.09 kg, 36.66 ve 36.56 kg bulunmuştur (3, 19). Morkaraman ile Sakız x Morkaraman F1 kuzularda büyümenin çeşitli dönemlerinde canlı ağırlıklar benzer olurken (16); Sakız x Dağlıç F1 kuzular, Dağlıç kuzulara göre daha yüksek canlı ağırlıklara sahip olmuşlardır (14). Sakız x Karayaka F1 ve G1 kuzular ise Karayaka kuzulardan büyümenin çeşitli dönemlerinde daha fazla canlı ağırlığa sahip olmuşlar; Karayaka, Sakız x Karayaka F1 ve Sakız x Karayaka G1 kuzularda doğum, sütten kesim (105. gün) ve 6. ay canlı ağırlıkları sırasıyla 3.09, 3.96 ve 3.08 kg; 18.87, 22.04 ve 22.16 kg; 23.00, 27.40 ve 28.26 kg bulunmuştur (8, 10).

Sakız melezlerinde yaşama gücü genellikle biraz daha yüksek bulunmuştur. Akkaraman ve Sakız x Akkaraman F1 kuzularda 90. gün yaşama gücü %89.52 ve 92.92 (3), Morkaraman ve Sakız x Morkaraman F1 kuzularda % 60 ve 76; Dağlıç ve Sakız x Dağlıç F1 kuzularda ise % 97.6 ve 99.1 (14) bulunmuştur. Karayaka kuzularda yaşama gücü, Sakız x Karayaka F1 kuzulardan düşük, Sakız x Karayaka G1 kuzulardan yüksek bulunmuştur (8, 9, 10).

Sonuç

Sakız ile bazı yerli koyun ırkları arasında yapılan melezlemelerle elde edilen yeni genotiplerde döl ve süt verimi artmıştır. Melez kuzularda büyüme, ıslah edilen ırkın kuzularının büyümesine benzer veya biraz daha iyi olduğu, bu arada melez kuzularda kuyruk hacminin önemli derecede azaldığı; ayrıca melez kuzuların yaşama gücü, ıslah edilen ırka benzer veya daha yüksek olduğu görülmektedir.

Not: Bu yazıya ait 1'den 20'ye kadar sıralı kaynak mevcut olup istenildiğinde verilebilir.

5. Sakız x Karayaka G1 koyunlar (Amasya - Gökhöyük Tarım İşletmesi).

This PDF was created using the Sonic PDF Creator.
To remove this watermark, please license this product at www.investintech.com